

Rapport 2008:01

LÄNSSTYRELSEN
I STOCKHOLMS LÄN

BoJämt

Om jämställdhet i fysisk samhällsplanering

Författare: Christian Dymén

Foto omslag: Länsstyrelsen i Stockholms län

Tryckeri: Arkitektkopia

Utgivningsår: 2008

ISBN: 978-91-7281-293-2

Länsstyrelsen i Stockholms län

Besöksadress: Hantverkargatan 29, 104 22 Stockholm

Telefon vxl: 08 - 785 40 00

Webbplats: www.ab.lst.se

Ytterligare exemplar av denna rapport kan hämtas som pdf på
Länsstyrelsens hemsida **www.ab.lst.se**

Rapport 2008:01

LÄNSTYRELSEN
I STOCKHOLMS LÄN

BoJämt

Om jämställdhet i fysisk samhällsplanering

Förord

Riksdagen har antagit mål för jämställdhetspolitiken som innebär att *kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv*. Fyra delmål anges som ska genomsyra beslut inom alla politikområden. Dessa är:

- en jämn fördelning av makt och inflytande,
- ekonomisk jämställdhet
- en jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet
- mäns våld mot kvinnor ska upphöra.

Jämställdhetsmålet väcker många frågor om vad en jämställd samhällsplanering innebär. En del forskning har i första hand fokuserat på trygghetsaspekter i bostadsområden, till exempel säkra gångtunnlar och upplysta gång- och cykelvägar. Syftet med BoJämt-projektet har varit att identifiera vilka aspekter rörande jämställdhet som bör finnas med och beaktas redan i den översiktliga planeringen. En omfattande seminarieverksamhet, forskarkontakter och litteraturgenomgång har resulterat i följande slutsatser:

- Insikten om vad en jämställd samhällsplanering kan innebära behöver öka hos både planerare och beslutsfattare. För detta behövs ökade kunskaper och en vilja att förändra sättet att planera. Först då kan planeringen bidra till jämställdhet!
- Jämställdhet i planeringen innebär att kvinnor, män, pojkar och flickor med olika bakgrund och erfarenheter ska kunna leva bra vardagsliv. Förvärvsarbete/studier ska kunna kombineras med det obetalda hemarbetet, vård- och omsorg av nära och kära, fritid, resor, sömn med mera. Frågor som rör människors vardagsliv behöver diskuteras i planeringen på alla nivåer i en kommun.
- Dialogen med medborgarna behöver finna nya former som passar många olika människor i kommunerna. En regional samordning behövs då vardagslivet sträcker sig över kommungränsen.
- De nationella målen för jämställdhet bör finnas med i beslutsunderlag och beaktas i den översiktliga planeringen. Det är en styrka om målen konkretiseras av kommun- och regionpolitiker.

Förhoppningen är att rapporten kan ge vägledning för politiker och planerare och stimulera till fortsatta diskussioner om hur samhällsplaneringen kan bidra till en ökad jämställdhet.

Styrgruppen:

Eva Gyllensvärd

Länsstyrelsen i Stockholms
län

Eva Widergren

Stockholms stad

Jan-Ove Östbrink

Regionplane- och
trafikkontoret

Christian Dymén, projektledare

Innehållsförteckning

Inledning	5
Läsanvisningar	5
En historisk återblick – och en titt framåt	5
Planering ur ett jämställdhetsperspektiv	5
Jämställdhet i plan- och bygglagstiftningen	6
Två nedslag i Stockholms översiktsplanering	7
Stockholm 2030	8
Ett jämställdhetsprojekt om bostäder och fysisk planering	9
Verktyg och erfarenheter saknas	9
BoJämt tog tag i frågan!	10
Hur har BoJämt arbetat?	11
Det handlar om fysisk samhällsplanering	11
En regional samordning för jämställdhet och planering som lever vidare	13
Mot en översiktlig planering där vardagslivet finns med	14
Vardagen i den fysiska miljön	15
Att få vardagen att gå ihop	17
Tidsanvändning och resande	18
Trångboddhet	18
Ansvarstagandet i hemmet	18
Tips för att underlätta vardagen i den fysiska miljön	19
Planeringsprocessen	21
Det finns flera sätt att planera som ger olika förutsättningar för jämställdhet	21
Rationell planeringsansats	21
Kommunikativ planeringsansats	21
Planeringen behöver förändras på kommunal och regional nivå	21
Könsneutral översiktlig planering	21
Ett tekniskt förhållningssätt dominerar	22
Deltar kvinnor och män på samma villkor i samrådsprocessen?	23
Fler engagerar sig i planeringen av närmiljön	23
Medborgardeltagande – några nedslag	24
Att planera för människors vardagsliv	25
Gör så här för att fånga allas erfarenheter!	26

Inledning

”Kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv.” Så lyder det jämställdhetspolitiska målet som antagits av Sveriges riksdag. Kvinnor och män, flickor och pojkar ska ha samma möjlighet att leva ett bra vardagsliv. Projektet BoJämt har under två års tid arbetat för att dessa mål ska genomsyra fysisk samhällsplanering på regional och kommunal nivå i Stockholms län.

Lagstiftningen ger utrymme för ett mer aktivt jämställdhetsarbete. Plan- och bygglagens portalparagraf anger att lagens bestämmelser ”syftar till att med beaktande av den enskilda människans frihet främja en samhällsutveckling med jämlika och goda sociala levnadsförhållanden för människorna i dagens samhälle och för kommande generationer”. Jämlikhet innebär alla människors lika värde och innebär därmed begreppet jämställdhet, som avser lika villkor för kvinnor och män. Däremot saknas framförallt verktyg och erfarenheter att arbeta med jämställdhet i den kommunala och regionala fysiska planeringen. Projektet BoJämt skapades för att se om det gick att hitta några jämställdhetsverktyg. Mer om projektet BoJämt kommer i nästa kapitel.

Läsanvisningar

I första kapitlet *Ett jämställdhetsprojekt om bostäder och fysisk samhällsplanering* beskrivs bakgrunden till projektet. I kapitel två, tre och fyra byggs resonemang upp kring vad jämställdhet i fysisk samhällsplanering kan innebära. Det finns även exempel på verktyg och frågeställningar som beslutsfattare och planerare kan använda sig av för att planera miljöer som kan underlätta kvinnors och mäns vardagsliv.

En historisk återblick – och en titt framåt

Planering ur ett jämställdhetsperspektiv

Hur har jämställdhetsfrågorna återspeglats i samhällsutvecklingen och vilka avtryck har de gjort i kommunernas planering? I slutet på 1960-talet och början på 1970-talet skedde stora befolkningsomflyttningar i landet.

Människor flyttade från landsbygden in till städerna, kvinnor etablerade sig på arbetsmarknaden, barnomsorgen byggdes ut i stor omfattning och landets många små kommuner slogs ihop till större. Det var en påtaglig struktur-omvandling, och problem uppstod som inte gick att förutse från början.

I slutet av 1970-talet uppmärksammades behovet av goda levnadsvillkor alltmer i planlägningsdebatten. I internationella sammanhang, bland annat FN och OECD, genomfördes levnadsvillkorsundersökningar som jämförde

förhållandena i olika länder. I Sverige tog SCB fram levnadsnivåundersökningar. Kvinnors och mäns skilda situationer kom alltmer att belysas.

Kommunsammanläggningarna bidrog till en utveckling av kommunernas översiktliga planering. De nya kommunpolitikerna behövde skaffa sig ett samlat grepp om hela det område som den nya kommunen utgjorde. Den tidigare lokalkunskapen räckte inte. Strukturfrågornas betydelse lyftes fram. Det gällde att hushålla med knappa kommunalekonomiska resurser och det blev också viktigt att utveckla kollektivtrafiken så att arbetstillfällena kunde göras lättare tillgängliga för billösa. Det fanns en medvetenhet om att detta hade betydelse inte minst för kvinnors möjlighet till förvärvsarbete. Parallellt med detta växte insikten om att bra avvägningar och bedömningar i planeringen förutsätter att människorna ges möjlighet att delta.

Den regionplanering som bedrivits i Stockholmsregionen sedan början av 1950-talet återspeglar behovet av att hantera gemensamma frågor över kommungränser. Behovet blev alltmer påtagligt i takt med att regionen växte och där framförallt bostäder men även arbetsplatser i allt högre utsträckning tillkom i förortskommunerna. Viktigt har varit att underlätta människors vardag genom att tillhandahålla en väl utbyggd kollektivtrafik i nära anslutning till bostäder och arbetsplatser, att främja byggandet av attraktiva boendemiljöer med god tillgång till service, att bevara och utveckla värdefulla gröns- och vattenområden och att utveckla sunda tekniska lösningar. Planeringen har inte uttalat bedrivits utifrån ett jämställdhetsperspektiv, men följt samhällsutvecklingen i övrigt.

I det nu pågående arbetet med att ta fram en ny regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen till 2010 har jämställdhetsperspektivet lyfts fram som ett av de prioriterade perspektiv som ska genomsyra planen. Den regionala strategin för jämställdhet som utarbetats inom ramen för det EU-finansierade projektet StockholmJämt kommer härvidlag att vara riktningsgivare för arbetet. Två projekt knutna till StockholmJämt, Jämställda kommunikationer och det här aktuella BoJämt, kommer vidare att bidra med värdefull kunskap till arbetet med den regionala utvecklingsplanen.

Jämställdhet i plan- och bygglagstiftningen

Plan- och bygglagen som trädde i kraft 1987 har en utformning som bekräftar den utveckling som varit i samhället. Portalparagrafen anger att lagens bestämmelser ”syftar till att med beaktande av den enskilda människans frihet främja en samhällsutveckling med jämlika och goda sociala levnadsförhållanden för människorna i dagens samhälle och för kommande generationer”.

Motivtexten till lagen inleds med att sätta mänskligt liv och mänsklig verksamhet i centrum. Det betonas att den fysiska miljön utgör ramen för detta. I ett samhälle som präglas av en demokratisk grundsyn och av solidaritet mellan människor ligger ett krav på att förutsättningar skapas för jämlikhet och för jämställdhet mellan män och kvinnor.

Lagtexten i portalparagrafen förklaras sedan särskilt. Bland annat anges att strävandena är att motverka segregation i bosättningen som har sin grund i ekonomisk ojämlikhet liksom att främja jämställdheten mellan kvinnor och män. Konkret innebär detta att planläggningen till exempel ska bidra till väl fungerande lokala arbetsmarknader och till att bostadsområdena utformas så att olika former av boende kan integreras och kvinnornas deltagande i förvärvsarbetet kan underlättas.

Två nedslag i Stockholms översiktsplanering

Hur ser det ut i praktiken när det gäller jämställdhetsperspektiv och fysisk planering? Vad av de nationella målen och riktlinjerna ser vi i strategiska dokument från förr? För att ta reda på det har projektet studerat Generalplan 52 och Översiktsplan 99 i Stockholms stad.

Generalplan 52 – banbrytande plan med socialt perspektiv

”Generalplan för Stockholm 1952”, dåtidens översiktsplan arbetades fram i tidig efterkrigstid mellan åren 1945-52. Trots att generalplanen aldrig vann laga kraft blev den vägledande för flera decenniers fysiska utveckling av staden. Stockholms förnämliga kollektivtrafikutbyggnad och förortsutveckling går i praktiken att härleda till planens förslag. Planen andas efterkrigstidens framtidsoptimism i kombination med en stark vilja att skapa ett samhälle som vilar på gemenskap. Det är en tid då män och kvinnors traditionella roller fortfarande ses som relativt givna, men planerarna har trots detta en insikt om att den traditionella kärnfamiljen är på väg att förändras. Familjeinstitutionen är på väg att försvagas, vilket sätts i samband med en ”fortgående yrkesspecialisering och fullständig bytshushållning”.

Generalplanen är banbrytande i sitt sätt att diskutera människors villkor och behov. 1930- och 40-talets samhällsplanering hade främst fokus på människors biologiska behov. ”Ljus, luft och rymd” var ledord i bostadsdebatten. De bostadshygieniska förhållandena utreds, något som i efterhand betecknats som den ”sociala ingenjörskonsten”. På 1950-talet lyfter planerarna blicken från biologiska till sociala behov. Planeringen har börjat intressera sig för människans villkor i staden och hur staden kan organiseras för att skapa gemenskap, trygghet och en fungerande vardag. Insikten om att planering baseras på värderingar, och att *planerarens* värdering i stor utsträckning blir styrande i hur mål formuleras är tydlig: ”Planerarnas egna värderingar av vad som är önskvärt och lämpligt blir därför i sista hand avgörande för hur målsättningen formuleras.” Lika tydligt är planerarens mandat att fungera som tolkare av människors behov.

Det sociala intresset uttrycks i noggranna resonemang och riktlinjer om grannskapet som en funktionell, men även social enhet. Inom grannskapet ska individen få sitt behov av barnomsorg, skola, och vardagliga inköp tillfredsställda. Här ska också finnas mötesplatser och individen ska ha rimligt

nära till tunnelbana eller buss för att lätt ta sig till sin arbetsplats. Individerna betraktas ibland som invånaren, hemarbetande eller förvärvsarbetande husmödrar, husfäder med mera. Etablerande av kollektivhus, i första hand för att möta upp de välsituerades behov, diskuteras i planen. Här går bland annat att läsa: ”Genom att bo i kollektivhus kan en familj, där hustrun är yrkesverksam, köpa sig den service, som behövs för att hon skall kunna få en normal fritid.” Även så kallade ofullständiga familjer, kan vinna på att bo i kollektivhus. Planen innehåller även könsuppdelad statistik avseende män och kvinnors fritidssysselsättning.

Översiktsplan 99 – en könsneutral plan med starkt miljöfokus

Stockholms Översiktsplan 99 arbetades fram under 1990-talet. Då hade Generalplan 52 i princip realiserats och staden ansågs färdigbyggd. Bostadsstandarden var ett minne blott, kvinnans etablering på arbetsmarknaden ett faktum och kollektivtrafikutbyggnaden hade underlättat stockholmarnas vardagsliv. En stadsbyggnadsstrategi, vilken baserades på förtätning av befintliga stadsdelar sattes – ”bygg staden inåt”. Segregationen stod högt på den sociala agendan, något som också behövde hanteras av den fysiska planeringen.

Planen saknar resonemang om män och kvinnors villkor i samhället och hur den fysiska planeringen kan bidra till ett jämställt samhälle. 1987 års plan- och bygglag med dess portalparagraf om att ”främja en samhällsutveckling med jämlika och goda sociala levnadsförhållanden” går inte att hitta i planen. Istället är det miljöperspektivet som står i centrum. Är planens innehåll, det vill säga avsaknad av ett jämställdhetsperspektiv, ett uttryck för att planerarna ansåg att staden och dess rumsliga struktur var könsneutral? Eller ansåg vi på 1990-talet att samhället redan nått jämställdhetsmålet?

Stockholm 2030

Stockholms stad har påbörjat arbetet med nästa översiktsplan. Stockholm och regionen växer och 2000-talet står inför nya utmaningar i den översiktliga planeringen. Fram till år 2030 kan Stockholms befolkning bli cirka 200 000 fler än idag. Det innebär runt 80 000 nya lägenheter. En viktig utgångspunkt för Stockholms översiktsplanering idag är vardagslivsperspektivet. Ska Stockholm framöver utvecklas på ett hållbart sätt, behöver stockholmarnas erfarenheter av att bo, resa, arbeta och rekreera fångas upp i planeringen. Det gäller både kvinnor och män, gamla som unga.

Ett jämställdhetsprojekt om bostäder och fysisk planering

”Kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv.” Så lyder det jämställdhetspolitiska målet. Riksdagen har i det jämställdhetspolitiska målet formulerat fyra delmål som syftar till att underlätta för kvinnor och män att leva ett bra vardagsliv. Delmålen ska genomsyra beslut inom alla politikområden – jämställdhetsintegrering.

Dessa är:

- En jämn fördelning av makt och inflytande
- Ekonomisk jämställdhet
- En jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet
- Mäns våld mot kvinnor ska upphöra.

Även i lagstiftningen som reglerar den fysiska planeringen behandlas jämställdhetsfrågan. År 2002 tillsattes en parlamentarisk kommitté med uppdrag att se över Plan- och bygglagen (PBL). I direktiven framhålls bland annat vikten av att kvinnor och män har lika möjligheter att delta i och påverka samhällsutvecklingen så att den svarar mot såväl kvinnors som mäns behov. Direktiven pekar också på den fysiska planeringens betydelse för hållbar utveckling. Det betonas att en socialt hållbar utveckling bland annat innebär att den byggda miljön ska vara tillgänglig, trygg och präglas av mångfald och betydelsen av att främja jämställdhetsmålen när det gäller fysisk planering och byggande nämns här särskilt.

Under utredningsarbetet fördes många nya förslag fram, till exempel att kvinnors delaktighet och jämställdhetsperspektivet bör synliggöras som utgångspunkter för planering och beslut enligt PBL. I det slutbetänkande som PBL-kommittén presenterade (Får jag lov? SOU 2005:77) anges att lagstiftningens portalparagraf bör finnas kvar oförändrad. Inte heller i övrigt görs ändringar som rör jämställdhet. Kommittén bedömer att nuvarande skrivningar på ett tillräckligt och väl avvägt sätt anger vad som bör anses vara lagens övergripande syften. Tidigare motivskrivningar avseende synen på den fysiska planeringens betydelse för jämställdheten mellan män och kvinnor gäller alltså också fortsättningsvis.

Verktyg och erfarenheter saknas

Trots tydliga mål och lagstiftning saknas det verktyg och erfarenheter för att integrera riksdagens jämställdhetspolitiska mål i det kommunala arbetet med fysisk samhällsplanering. Det är bakgrunden till att Länsstyrelsen, Regionplane- och trafikkontoret och Stockholms stad drog igång projektet BoJämt.

BoJämt tog tag i frågan!

När parterna för BoJämt hösten 2005 tog initiativ till ett projekt med fokus på bostäder och planering med medel från den Europeiska Socialfonden (ESF) så visste parterna inte hur resultatet skulle kunna se ut vid årsskiftet 2007/2008. Skulle projektet bli framgångsrikt, eller skulle det inte resultera i något intressant?

Projektets övergripande mål var att studera och synliggöra boendeplaneringen i Stockholmsregionen ur ett jämställdhetsperspektiv. För att uppnå målet formulerades några viktiga frågor:

- Hur kan boendeplaneringen bidra till en hållbar utveckling ur ett jämställdhetsperspektiv?
- Vilka aspekter är särskilt viktiga att beakta och vilka brister finns idag?

Det har också varit viktigt att vidga perspektivet, som tidigare ofta handlat om trygghetsfrågor när jämställdhet och boendeplanering diskuterats till ett generellt resonemang kring vardagslivsfrågor.

Grupparbete under seminarium i Färgfabriken oktober 2007. Foto: Länsstyrelsen i Stockholms län.

Hur har BoJämt arbetat?

För att uppnå projektmålet har projektet arrangerat flera seminarier och workshops. Genom att titta på Stockholmsregionen på tre nivåer; regional, kommunal och lokal har BoJämt identifierat var i planeringen jämställdhetsfrågorna kommer in.

Intresset för projektet har varit stort från planerar- och byggbranschen i länet, från media och från andra delar av landet (intresse för projektet har visats till och med från utlandet). Genom det stora intresset – och att så många varit med på seminarierna – har projektet byggt upp en unik bas som utgör en plattform för fortsatta diskussioner om jämställdhet och boendeplanering.

Erfarenheterna från seminarierna visar att jämställdhetsfrågan varit svår att få grepp om. Diskussionerna har ofta tenderat att initialt kretsa kring samhällsplanering i allmänhet. Samtidigt har många deltagare haft olika syn på vad jämställdhet är! Men genom projektets många upplyftande seminarier och undersökningar har deltagarna kanske blivit lite klokare, och förhoppningsvis ger denna rapport en bild av hur jämställdhetsfrågorna i planeringen nu kan angripas.

Seminarieverksamheten har kompletterats med en forsknings- och litteraturgenomgång, en enkätundersökning om människors vardagsliv i länet, samt intervjuer med planerare och invånare i länet. Under arbetets gång har det även genomförts ett par seminarier med forskare inom området för att kvalitetssäkra arbetet.

Det handlar om fysisk samhällsplanering

Eftersom jämställdhet bland annat handlar om att kvinnor och män, pojkar och flickor ska kunna leva ett fungerande vardagsliv behöver jämställdhetsperspektivet breddas jämfört med att bara handla om bostaden och bostadsområdet. Det gäller att se bostaden och bostadsområdet i sitt sammanhang och hur vi rör oss med bostaden som bas till olika målpunkter i regionen.

BoJämt vidgade därför frågan om boendeplanering till fysisk samhällsplanering med fokus på kvinnors och mäns organisering av boendet och vardagslivet. BoJämt valde också att titta på översikts- och områdesplaneringen¹ (den översiktliga planeringen) eftersom den skapar förutsättningar och ramar inför den fortsatta detaljerade planeringen. Om vardagslivet ska fungera för alla människor behöver jämställdhetsfrågorna tas med redan i den översiktliga planeringen. Först då kan samspelet förstås mellan exempelvis boende, service, transport, fritid och arbete – alltså kvinnors och mäns organisering av boendet och vardagslivet.

¹ Områdesplaneringen består av bland annat fördjupade översiktsplaner, utvecklingsprogram och program till detaljplaner.

Det sker förändringar i arbetet med kommunernas översiktsplaner. Översiktsplanen utvecklas allt mer till ett strategiskt visionsdokument som pekar ut riktningen för en kommun. I och med att översiktsplanen blir ett visionsdokument för hela kommunens framtida utveckling blir det viktigt att arbeta med översiktsplanering på områdesnivå, det vill säga för vissa delar av kommunen. Här kan vardagslivet komma in på ett intressant sätt. Vardagslivet bör även vara med i översiktsplanen; det handlar ju om att visa att kommunen bryr sig om hur människor har det och att kommunen är attraktiv att bo i.

Det pågår planering i regionen för många nya stadsdelar. Barkarbystaden i Järfälla, Vegastaden i Haninge och Riksten i Botkyrka är några exempel. BoJämt har studerat den översiktliga planeringen för dessa områden för att se om målen för jämställdhet har beaktats i planerna och hur områdena kommer att fungera när de är utbyggda. Jämställdhetsperspektivet har också diskuterats med planerare i respektive kommun.

Faktaruta: Vegastaden, Barkarbystaden, Riksten, Lövholmen, Hammarby Sjöstad

I Vegastaden, Haninge kommun, planeras ca 3000 nya bostäder samt service och arbetsplatser i en miljö med stadskvaliteter. Utbyggnaden av området kommer att ske successivt. Grundläggande för utvecklingen av stadsdelen är en ny pendeltågsstation samt en ny påfart till väg 73.

Barkarbystaden i Järfälla kommun ska utvecklas till en stadsbyggd där boende, handel och utbildning samsas och där närheten till naturen och de kulturhistoriska miljöerna tas tillvara. Här kan finnas plats för 6000 arbetsplatser och upp till 5000 nya bostäder. Detta ger bra underlag för att utöka servicen samt den föreslagna spårvägen.

Friluftstaden Riksten i Botkyrka ska formas och utvecklas under en lång tidsperiod. Här planeras för ca 2500 nya bostäder samt 1000 arbetsplatser. En god service samt en ny sträckning av Huddingevägen är förutsättningar för utvecklingen av området.

Planeringen i Lövholmen ska bidra till att bygga en stadsmässig och mångfunktionell stadsdel. Runt 500 bostäder och arbetsplatser planeras med servicefunktioner i bottenvåningarna. Gatumiljön ska vara stadsmässig. Utbyggnaden ska ske etappvis. Speciellt för planeringen av området är att bevara industriområdets karaktärsbyggnader.

När Hammarby Sjöstad är färdigbyggt runt år 2015 – 2017 kommer ungefär 10 000 lägenheter att ha byggts. Sjöstaden har en stadsmässig karaktär med bostäder, arbetsplatser, service och god kollektivtrafik. Syftet är att staden ska utgöra en naturlig utvidgning av Stockholms innerstad.

Stadsdelen Lövholmen i Stockholm har också analyserats från jämställdhets-synpunkt tillsammans med Färgfabriken som har sina lokaler i området. Stadsdelen är på väg att omvandlas från industriområde till bostadsområde. Detta har gjorts vid ett särskilt seminarium. Också exploateringen av Hammarby Sjöstad har diskuterats i ett jämställdhets-perspektiv. Vidare har erfarenheter hämtats från Värmdö kommuns arbete med att jämställdhets-integrera stadsbyggnadsförvaltningen.

Erfarenheterna som kommit fram från dessa nedslag utgör grunden för projektets slutsatser. De kan sammanfattas som att även om planeringen till stor del handlat om att skapa goda förutsättningar för framtida boende har planeringen inte i något av fallen haft uttalade mål om jämställdhet som utgångspunkt. Detta hindrar inte att det ändå är möjligt för kvinnor och män att leva ett bra vardagsliv eftersom de flesta ingredienserna för ett bra vardagsliv likväl finns med i planeringen.

En regional samordning för jämställdhet och planering som lever vidare

En regional samordning har skapats genom alla de aktiviteter som genomförts under projektets gång. Välbesökta seminarier och workshops har arrangerats. Dessutom har intervjuer med planerare, medborgare, intresseorganisationer och bygg- och bostadsföretag genomförts. En vardagslivsundersökning har också genomförts som belyst hur stockholmarna organiserar sin vardag.

Erfarenheterna har spridits genom rapporter, broschyrer, media samt genom möten med delegationer från andra länder. När projektet nu är avslutat tar Länsstyrelsen, Regionplane- och trafikkontoret samt Stockholms stad hand om BoJämtes erfarenheter, slutsatser och nätverk. I det fortsatta arbetet kommer grundkriteriet att vara att alla människor tjänar på att vardagslivs-perspektivet genomsyrar den kommunala planeringen, det vill säga vilka förutsättningar kommunen ger olika grupper av kvinnor och män, pojkar och flickor att klara av sitt vardagliga liv.

Mot en översiktlig planering där vardagslivet finns med

För att planeringen ska kunna bidra till ett jämställt samhälle behöver förutsättningar skapas för att alla människor ska få en god boendemiljö och ett fungerande vardagsliv. Beslutsfattare och planerare behöver få ökad kunskap och insikt om jämställdhet och planering. Men det räcker inte. Det måste också finnas en vilja att förändra sättet att planera – först då kan planeringen bli jämställd!

Hur samhället planeras reser frågor om vem det planeras och byggs för och på vilket sätt den översiktliga planeringen bedrivs? Och vems kunskap är det som har legitimitet och vad resulterar de tagna besluten i?

Kvinnors och mäns olika rörelsemönster och erfarenheter av vardagslivet påverkar alltså i hög grad markanvändningen. En viktig del av arbetet för att på lång sikt skapa ett mer jämställt samhälle är att bebyggelsemiljön faktiskt utformas efter målen i svensk jämställdhetspolitik. Jämställdhetsfrågorna måste ges en större roll och tas upp till diskussion i framför allt kommunala nämnder som tar beslut om den översiktliga planeringen.

Kvinnors och mäns delvis olika erfarenheter har inte att göra med vad vi är utan snarare vad vi gör. I den mån kvinnor och män i framtiden delar jämnt på hushålls- och omsorgsarbete blir erfarenheter mellan kvinnor och män mer lika. Att idag i planeringen inte fånga in kvinnors erfarenheter av exempelvis hushålls- och omsorgsarbete leder alltså i framtiden till att både kvinnors och mäns erfarenheter inte tas tillvara.

Bostadsområden och livsmiljöer kan bli mer jämställda om den översiktliga planeringen tillämpar ett vardagslivsperspektiv som fångar erfarenheter från människor med olika livsstilar och förutsättningar. För att jämställdhetsaspekterna ska genomsyra den översiktliga planeringen - planeringsprocessen, maktförhållandena och den fysiska miljön - behöver både beslutsfattare och planerare känna till varför frågorna är viktiga. Det handlar om kunskap och insikt om:

1. **Vardagen i den fysiska miljön :** Hur vardagen ser ut för kvinnor och män, pojkar och flickor. Hur den fysiska miljön skulle kunna se ut för att underlätta och möjliggöra ett bra vardagsliv för olika människor.
2. **Planeringsprocessen:** Hur planeringsprocessen bedrivs idag. Hur planeringsprocessen skulle kunna bedrivas för att bidra till jämställdhet.

Mer om dessa planeringsaspekter i kapitel 3 och 4.

Vardagen i den fysiska miljön

Planerare tenderar ofta att göra generaliserade antaganden om hur människor lever. Kunskapen är begränsad om vad kvinnor och män har för erfarenheter av vardagslivet och önskemål inför framtiden. Hur vill länets invånare att livet ska gestalta sig i morgondagens Stockholm?

För att skapa en bild av invånarnas vardag har BoJämt, i samarbete med Institutet för Bostads- och urbanforskning vid Uppsala universitet, genomfört en vardagslivsundersökning i länet. Enkäter har skickats ut till 2200 personer i olika områden i Täby, Järfälla, Stockholm, Botkyrka, Salem och Värmdö. Faktarutan på nästa sida anger några av de frågor som ska besvaras. En fullständig rapport om undersökningen presenteras under 2008. Men redan nu kan några preliminära resultat presenteras. Dessa bygger på enkla analyser och ska därför tolkas försiktigt.

Resultaten utgör ett smakprov och är därför inte könsuppdelade i alla avseenden. Nedanstående faktaruta visar på frågeställningar som handlar om att dels belysa könsskillnader, dels belysa vilken vikt könsaspekten har i förhållande till andra aspekter när det gäller att få ihop vardagslivet. Frågorna i undersökningen handlar också om att belysa vardagslivets alla aspekter, kopplingen mellan förvärvsarbete/studier, vård och omsorg av anhöriga, hushållsarbete, fritid, resor med mera. Ett jämställdhetsperspektiv handlar därmed inte bara om könsuppdelad statistik utan också om att identifiera kvinnors och mäns vardagsliv i alla avseenden. Samhällsplaneringen har inte alltid lyckats med detta, se nästa kapitel.

Förutom vardagslivsundersökningen har BoJämts seminarier och intervjuer med planerare samt litteraturgenomgången bidragit till kunskap om människors vardagsliv.

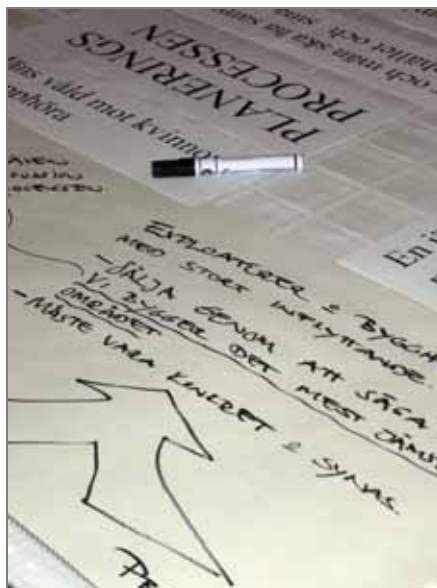

Bild: Del av brainstorming/-bordsskiss från grupparbeten vid seminarium.

Faktaruta: Frågor om människors vardagsliv

1. *På vilket sätt skiljer sig kvinnors och mäns erfarenheter av vardagsverkligheten?*
2. *Har könsaspekten samma betydelse som faktorer som - bostadsområdets/stadsdelens bebyggelsestruktur, boendets geografiska läge i länet och individens socioekonomiska status - vad gäller erfarenheter av vardagslivet?*
3. *Hur ser livsföringen ut för människor i de olika urvalsområdena, med utgångspunkt i bebyggelsestruktur, socioekonomiska förutsättningar och kön?*
4. *Är det så att kvinnor och män som äger sin bostad bryr sig mer om den än de som inte äger sin bostad?*
5. *Är det så att kvinnor och män som bor i täta stadsmiljöer generellt har lättare att få ihop sitt vardagsliv och är mer jämställda än andra?*
6. *Är kvinnor och män med utländsk bakgrund generellt mindre nöjda med boendet och vardagslivet jämfört med medborgare med svensk bakgrund?*
7. *Är den upplevda trångboddheten större bland kvinnor och män med utländsk bakgrund än bland de med svensk bakgrund?*

De preliminära resultaten från enkätundersökningen avviker något från vad som kommit fram i projektets seminarier och intervjuer med planerare i länet. Detta visar att en kartläggning av människors vardagslivserfarenheter är komplex och mångfasetterad.

Att få vardagen att gå ihop

Lite förvånande är resultatet från enkätundersökningen att kvinnor och män generellt är lika nöjda med vardagslivet. På frågan om man upplever att vardagslivet går ihop är fördelningen jämn. Endast 11 procent av kvinnorna och 11 procent av männen upplever att de inte får ihop vardagen. Detta kan jämföras med resultaten i avsnittet *ansvarstagandet i hemmet* där kvinnor generellt har huvudansvaret för hushållet och lägger ner mer tid på hemarbete. Att få vardagslivet att gå ihop är en upplevelse. Har du inte ”genusglasögonen” på dig ser du kanske inte att arbetsfördelningen är ojämn. Även om ditt vardagsliv är stressigt ser du detta som normalt.

På frågan om det är så att kvinnor och män som bor i täta stadsmiljöer – med närhet till service, aktiviteter, kollektivtrafik och mötesplatser – generellt har lättare att få ihop sitt vardagsliv än andra är svaret också lite förvånande. Analysen visar att individer som bor i innerstaden inte upplever att de får ”vardagen att gå ihop” i större utsträckning än individer som bor i andra delar av länet. Resultatet går lite på tvären mot den urbana trend som sveper över Sverige där det påstås att det är enklare att få ihop vardagen i täta stadsmiljöer. En förklaring till resultatet kan vara att enkätundersökningen jämför innerstadsbor med en heterogen grupp av människor bosatta i olika bebyggelsestrukturer i länet. Det är inte otänkbart att den ekonomiska situationen och arbetssituationen är avgörande för hur man får ihop vardagen, snarare än bebyggelsestrukturen.

Frågan har även studerats i andra sammanhang. Då BoJämt granskat vardagslivsperspektivet i planeringen av Hammarby Sjöstad blev en viktig slutsats att även om det inte funnits ett jämställdhetstänkande när området planerades, så verkar det färdiga stadslandskapet bidra till bra förutsättningar att leva ett jämställt vardagsliv. Under projektets seminarier har det också framkommit att många par som bor i täta stadsmiljöer som skaffar barn väljer att bo kvar i den täta miljön då det är lättare att kombinera förvärvsarbete/studier med hem och barn när inte avstånden är så långa. Den urbana trenden som präglat början av 2000-talet innebär även att det är okej att bo i stan med barn. Miljön i Stockholms stad har också förbättrats väsentligt jämfört med 1970-talet. Par med barn som flyttar till småhusbebyggelse kan lättare hamna i traditionella kvinno- och mansroller trots att de levde jämställt innan barnen föddes.

Visar detta att vardagslivet är lättare att få ihop i områden med tät bebyggelse där service, bostäder och arbetsplatser integrerats? Det är inte självklart, vardagslivsundersökningen tyder på att det inte behöver vara så, andra faktorer kan väga tyngre.

Tidsanvändning och resande

En annan förklaring till ovanstående resultat kan vara att resor mellan stadsdelar och kommuner är vardag för de flesta människor i Stockholms län. Resandet ses inte som ett hinder. För att underlätta dessa resmönster krävs goda tvärgående kommunikationsmöjligheter och en kunskap om hur kvinnor och män reser. Projektet Jämställda kommunikationer – där Länsstyrelsen varit projektägare – studerade dessa frågor. I Jämställda kommunikationer och i annan forskning och tidsanvändningsstudier framkom bland annat att kvinnor och män använder tiden på lite olika sätt.

Kvinnor har huvudansvaret för hushålls- och omsorgsarbetet. Småbarnsmammor drar den tyngsta bördan, men även i förhållanden utan barn har kvinnan huvudansvaret när det gäller hushållsarbeten. Kvinnor utvecklar ofta strategier för att anpassa vardagen till mannen och samhället i övrigt. Andras projekt och viljor får ofta väga tungt. När det gäller kommunikation och transporter väljer kvinnor ofta en arbetsplats som ligger nära bostaden. Att kvinnor har sämre tillgång till bil än män, samt att kvinnor ofta har hand om barnhämtning, resulterar i att kvinnor anpassar arbetsplatsen till hemmet. Kvinnor har också oftare än män deltidsarbeten. Nämnvärt är även att kvinnors fritid inte är lika sammanhängande som mäns, vilket innebär att kvinnors fritid inte i praktiken är så stor, utan snarare håll mellan olika pliktaktiviteter.

Trångboddhet

Kvinnor och män har olika erfarenheter av bostadens storlek och utformning. Forskning visar att kvinnor, till skillnad mot män, oftare upplever att de är trångbodda. Det beror på att kvinnor har huvudansvaret för hemmet. Kvinnor har i högre utsträckning svarat för det obetalda arbetet i hemmet med vård och omsorg av anhöriga och vänner i kombination med förvärvsarbete. Det är detta som vardagslivet handlar om, att få ihop arbete och fritid.

BoJämts enkätundersökning visar att människor med utländsk bakgrund i större utsträckning upplever att de är trångbodda än svenskfödda. En hypotes är därmed att kvinnor med utländsk bakgrund upplever störst trångboddhet. Generellt visar enkätundersökningen att 17 procent av befolkningen i de studerade områdena upplever trångboddhet.

Ansvarstagandet i hemmet

Enkätundersökningen visar också att människor som äger sin bostad bryr sig mer om bostaden än de som hyr den. De största skillnaderna finns emellertid mellan de som äger eller hyr sin bostad och de som är inneboende eller bor i andra hand. Inte så förvånande är att kvinnor lägger ner mer tid åt hemmet. I enkätundersökningen har 73 procent av kvinnorna svarat att de lägger ner mycket tid på hemmet jämfört med 51 procent av männen. Kvinnor är också

i större utsträckning ansvariga för hushållet. 66 procent av kvinnorna anser att de är ansvariga för hushållet medan bara 36 procent av männen anser detsamma.

Det här är några av resultaten om vardagslivet som hittills analyserats. I nästa kapitel presenteras preliminära svar som rör planeringsprocessen.

Tips för att underlätta vardagen i den fysiska miljön

För att den fysiska miljön ska bidra till bra vardagsliv för alla människor kan följande aspekter vara intressanta att beakta och diskutera.

Planera för god service i utvecklingsområdet (vårdcentral, närbutiker, förskolor, grundskola).

Planera för integrering av bostäder, service, arbetsplatser och fritidsinrättningar. Funktionsintegrering kan generera mer levande miljöer hela dygnet, med bättre underlag för trygghet, service och mötesplatser.

Planera för en blandning av lägenheter vad gäller upplåtelseform, pris och storlek.

Planera för integrering av barn- och äldreomsorg. Detta kan underlätta vård- och omsorg av anhöriga.

Planera för flexibilitet i utnyttjandet av bostäder, lokaler med mera.

Planera för mötesplatser såsom caféer, Internetcaféer, medborgarkontor, lekparker, hämtmatplatser, bollplaner, teater/kulturlokaler med mera.

Planera för att undvika könskodade offentliga platser.

Planera för trygghet genom fysiska åtgärder men också genom att skapa miljöer som befolkas dygnet runt. Trygghet innebär större frihet för barn och föräldrar.

Planera för bra trafiksäkerhet vilket innebär större frihet för barn och föräldrar.

Planera för utvecklad kollektivtrafik och cykel/gångvägar inom området och mellan områden, stadsdelar och centra. Detta ger bättre möjlighet till alternativa transportsätt vid exempelvis inköp och andra hushålls- och omsorgsrelaterade resor.

Transporter bör anpassas till olika människors behov av rörlighet i länet.

Det är inga revolutionerande aspekter och många planerare beaktar det här idag när nya stadsdelar ska planeras. Det har till exempel framkommit när BoJämt studerat Hammarby Sjöstad, Lövholmen, Vega, Barkarby och Riksten. Jämställdhetsfrågan har inte varit uttalat i fokus, men då ovanstående aspekter varit med blir det ändå bra från jämställdhetssynpunkt, det vill säga att dessa stadsdelar har potential att bli bra miljöer för ett gott vardagsliv. På det här sättet kommer, så att säga, jämställdhetsfrågan in bakvägen. Det är dock svårt att i plandokumentet se om det sociala perspektivet är beaktat. Människorna och den framtida livsmiljön har inte en framträdande plats i planer och beskrivningar.

Planeringsprocessen

Det finns flera sätt att planera som ger olika förutsättningar för jämställdhet

Planering kan ske på många sätt, alltifrån rationellt till kommunikativt. Båda dessa ansatser behöver kombineras för att få ett gott resultat.

Rationell planeringsansats

Ett rationellt sätt att planera handlar om att utveckla olika verktyg för att fånga in nya frågor. Det kan till exempel handla om att med stöd av checklistor se till att skilda aspekter på jämställdhet blir beaktade i planeringen. Den slutliga produkten, planen, kan analyseras utifrån vilka konsekvenserna blir för jämställdheten. Synsättet utgår från att planeraren, experten, har all kunskap som ska beaktas när en plan utarbetas. Planeringen sker för medborgarna som ofta är osynliga i plandokument.

Kommunikativ planeringsansats

Ett annat sätt att arbeta innebär att hela planeringsprocessen läggs upp så att olika individer och grupper får ett direkt inflytande. Det centrala är att utveckla dialogen med medborgarna. Olika individers erfarenheter lyfts fram och synliggörs. Kvinnors och mäns kunskaper och erfarenheter betraktas som förutsättningar i planeringen. Och vardagslivet ser i praktiken olika ut för alla människor och deras erfarenheter kan lättare komma till uttryck i ett planeringsarbete som läggs upp på detta sätt. Planerarens expertkunskap handlar i detta fall om förmågan att driva processen på ett sådant sätt att olika människors intressen och erfarenheter fångas in och kan utgöra underlag för beslut.

Planeringen behöver förändras på kommunal och regional nivå

Som BoJämt ser det, så är det i huvudsak den rationella planeringen som råder idag. Det är planerarna som med hjälp av olika experter står för sakkunskapen och som tar fram planeringsunderlag. Mäns och kvinnors behov är något som ofta tas för givet – och bristen på närmare eftertanke kan ibland riskera att cementera dagens livsmönster.

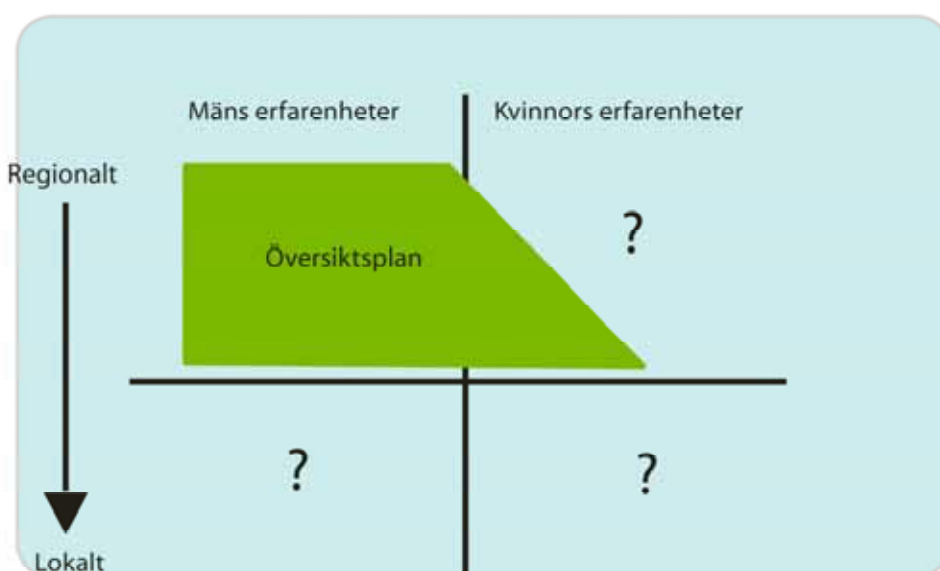
Könsneutral översiktlig planering

Våren 2007 presenterade BoJämt ett faktablad där det konstaterades att frågor om det offentliga livet (förvärvsarbete, näringsliv, sysselsättning och trafikfrågor) hanteras i översiktsplaneringen, medan planeringsfrågor som

handlar om det lokala och privata livet (vård, service och omsorg) behandlas i den detaljerade planeringen. Översiktsplaneringens frågor betraktas av planerare som könsneutrala medan den detaljerade planeringen i högre grad beaktar kvinnors erfarenheter.

Eftersom den översiktliga planeringen ska ligga till grund för detaljplaneringen är det extra viktigt att redan i den översiktliga planeringen få in vardagslivsperspektivet och frågor som har med lokalt och obetalt hemarbete att göra, frågor som traditionellt fått lite utrymme i den översiktliga planeringen och som hör till kvinnors erfarenhetsvärld. Planeringen behöver i högre grad än tidigare analysera och ta ställning till hur den framtida bebyggelsen ska lokaliseras och utformas med hänsyn till olika människors livssituation så att det dagliga livet underlättas. Detta kan bidra till att jämställdhetsmålen tillgodoses i planeringen.

Bild: Den översiktliga planeringen förmår inte alltid att problematisera människors vardagsliv på lokal och regional nivå. Utmaningen ligger i att bredda perspektivet.

Ett tekniskt förhållningssätt dominerar

Planeringen präglas ofta av ett tekniskt förhållningssätt. Frågor som behandlas är exempelvis trafik, buller, miljö, näringslivsfrågor och handel. Men hur förhåller sig invånarna till arbetet, och hur reser invånarna till arbetet? Frågorna behandlas ofta utifrån ett samhällsperspektiv och det medför att vardagslivet inte syns. Att lyfta fram vardagslivet innebär att beskriva och problematisera kopplingen mellan arbete, hemarbete, handla, lämna på dagis och spela pingis med en kompis, det vill säga hela det dagliga livet.

Det har också skett en förändring de senaste 10-15 åren i och med att fler kvinnor sökt sig till planerarkåren och byggbranschen. Det har inneburit att sociala faktorer behandlas med större respekt. I exempelvis Riksten har kommunen och exploatören arbetat aktivt med att undvika att bygga för en viss kategori människor för att i stället verka för att bygga en långsiktigt hållbar stadsdel. Genom målgruppsanalyser och intervjuer har man kommit fram till att planera stadsdelen så att den ska passa både kvinnor och män och med olika bakgrund.

Deltar kvinnor och män på samma villkor i samrådsprocessen?

Fler engagerar sig i planeringen av närmiljön

Ett överraskande resultat från BoJämtes enkätundersökning är kvinnors och mäns deltagande i samhällsplaneringen. Frågan ifall deltagarna engagerat sig i samhällsplaneringen mäts i en fråga där de fått instämna eller inte i påståendet ”Jag har lämnat synpunkter eller på annat sätt försökt påverka kommunen vid bebyggelseprojekt i mitt närområde (exempelvis detaljplanering)” samt i påståendet ”Jag har lämnat synpunkter eller på annat sätt försökt påverka kommunen vid planering för hela kommunens utveckling (exempelvis i översiktsplaneringen)”.

Resultaten tyder på att kön inte samvarierar med engagemanget i samhällsplaneringen. Kvinnor och män upplever att de deltar i samma utsträckning i översikts- och detaljplanering. Däremot engagerar sig fler i planeringen av närområdet jämfört med kommunens översiktsplanering. Analysen visar att personer som bor i villa och radhus i större utsträckning varit med och påverkat planeringen av den direkta närmiljön. En rimlig tolkning är att det är lättare att engagera sig om utsikten från köksfönstret försämras. Synpunkter, erfarenheter och visioner som har mer övergripande nivå fångas inte. Invånarna kanske inte bjuds in till denna typ av diskussion. Jämställdhetsperspektivet hamnar därmed i skymundan.

De preliminära resultaten från enkätundersökningen avviker något från de slutsatser som projektet dragit från seminarier och intervjuer med planerare som visar att män tenderar att vara överrepresenterade i plansamråd. Att resultaten pekar i olika riktning kan ha flera förklaringar då frågan i enkätstudien inte mäter den faktiska tid som lagts ner i planarbetet utan individens egen upplevelse av deltagande. Människor som anser att de i hög utsträckning har deltagit kan alltså i praktiken ha deltagit vid ett möte eller varit aktiva under flera moment och under en längre tid. Det bör också påpekas att analyserna i de preliminära resultaten endast består av enkla jämförelser.

Medborgardeltagande – några nedslag

Från seminarier och intervjuer med planerare utkristalliseras lite annorlunda resonemang kring kvinnors och mäns deltagande i planeringsprocessen jämfört med enkätundersökningen.

Värmdö kommun - som arbetar aktivt med att jämställdhetsintegrera verksamheten på samhällsbyggnadskontoret - har sett mönstret att män dominerar samrådsmöten med 75 procent. Detta blir ett problem om både kvinnors och mäns vardagslivserfarenheter ska komma med i planeringen. För att få fler kvinnor att bli delaktiga i planeringen har Värmdö genomfört webbaserade samråd. Könsfördelningen har i detta fall blivit jämnare. Men detta är ingen garanti för att uppnå en jämn könsfördelning.

Vid ett samtal med **Haninge kommun** kring utvecklingen av Vegastaden resonerades det kring svårigheten att vid planeringen av ett nytt område fånga upp potentiella inflyttare. Det är svårt att veta hur människorna i det framtida området vill leva sina vardagsliv. I en översiktsplan och/eller planeringen på områdesnivå kan man diskutera mer förutsättningslöst hur en ny stadsdel kan utformas? Även andra undersökningar om människors vardagsliv kan tas fram i samband med översiktsplaner eller fördjupade översiktsplaner. När man väl kommit till detaljplaneringen av ett område handlar det om att arrangera bra samråd med grannar och andra sakägare.

I **Järfälla** har kommunen tagit fram en vision tillsammans med invånarna, föreningar och företagare som legat till grund för fördjupningen av översiktsplanen för Barkarby. Syftet med visionen var att skapa en attraktivare kommun för befintliga och framtida invånare. Genom att mer förutsättningslöst ta fram visionsdokument slipper beslutsfattare och planerare att låsa in sig i föreställningar om potentiella inflyttare. Järfälla har också genomfört en webbaserad enkätundersökning om den nya stadsdelen som besvarades brett - även av personer i andra kommuner. Allt för att få in så många olika synpunkter som möjligt. Då kommunen mätt kvinnors och mäns deltagande i undersökningen såg man att män dominerade med 75 procent.

I Riksten i **Botkyrka** kommer kommunen och exploatören att intervjua de först inflyttade för att höra vad de tycker om den nya stadsdelen. Den etappvisa utbyggnaden har det positiva med sig att det är möjligt att korrigera planen om det visar sig behövas.

Att planera för människors vardagsliv

Jämställdhetsperspektivet förutsätter att olika aspekter på människors vardagsliv beaktas i planeringen. Ett vardagslivsperspektiv i den översiktliga planeringen innebär att planera så att vardagslivet underlättas för kvinnor och män. Det handlar om att planera så att invånarna kan klara av allt som ska göras som att hämta på dagis, handla mat, hälsa på mamma på ålderdomshemmet, fika med en vän och så vidare.

För att garantera att jämställdhet genomsyrar vardagslivsperspektivet ska de jämställdhetspolitiska delmålen ligga till grund för arbetet. Målen är också en förutsättning för att tillämpa ett vardagslivsperspektiv.

Följande frågor kan ställas:

1. Hur kan bostäders läge, typ, utformning, upplåtelseform, kvalitet och prisläge anpassas så att de passar olika människor i en kommun?
2. Hur kan bostadsområdet och stadsdelen anpassas efter olika människors erfarenheter och visioner? Det handlar om arbete, obetalt hemarbete (exempelvis inköp till hushållet), vård och omsorg av nära och kära, fritid, resor, trygghet med mera.
3. Hur kan stadsdelen utformas för att underlätta sociala kontakter - möten mellan människor? Finns det utrymme för att ta hjälp av varandra i vardagen?
4. Hur kan stadsdelens och regionens struktur av bostäder, arbets/studieplatser, service- och vårdinrättningar, kultur- och fritidsmöjligheter, transportinfrastruktur med mera, anpassas efter olika människors erfarenheter och visioner av vardagslivet?
5. Vad är det vi planerare missar? Det handlar om att uppmärksamma olika kvinnors och mäns livssituation - pendlaren som reser igenom, strandflanören, den förvärvsarbetande, den pappa- eller mammalediga, pensionären, pojkarna och flickorna och så vidare. Vi får inte planera för en viss grupp/livsstil. Området ska vara dynamiskt och flexibelt för olika medborgare.
6. Hur ser hushållsstrukturer/konstellationer ut i länet? Den traditionella kärnfamiljen är inte norm.

Gör så här för att fånga allas erfarenheter!

Att aktivt lyfta fram kvinnors och mäns erfarenheter i den översiktliga planeringen är ett sätt att svara på frågan hur den bebyggda miljön kan bidra till ett bra vardagsliv för alla. Det kan handla om:

Visionär dialog med medborgare och intresseorganisation i ett tidigt skede, redan i översikts- och områdesplaneringen (bland annat fördjupade översiktsplaner, utvecklingsprogram, program till detaljplan).

Olika tekniker för att samla in planeringsunderlag från medborgare i översikts- och områdesplaneringen:

- Planpromenader/gåtturer
- Bemannade utställningar vid butiker
- Klotterplank på skyltfönster
- Fokus- och referensgrupper med medborgare, intresseorganisationer, företag med flera.
- Könsuppdelad statistik.
- Enkätundersökningar för att ta reda på hur olika människor upplever sitt vardagsliv och vad det finns för önskemål - såväl innehåll som ”rumslig organisering” - inför framtiden.
- Olika temadiskussioner kan anordnas utifrån följande frågor: Hur vill vi leva våra vardagsliv med tanke på exempelvis - förvärvsarbete/studier, obetalt hemarbete, fritid och resor – i det nya planområdet? Hur kan planområdet organiseras så att kvinnor och män, pojkar och flickor kan leva bra vardagsliv med god hälsa? Vad fungerar bra/mindre bra idag?

Analyser av målgrupper för att fånga in vardagsaspekter är ett tillvägagångssätt. Men det är viktigt att inte låsa sig vid en speciell målgrupp, det är ju inte säkert att den målgruppen flyttar till stadsdelen. Genom att planera för alla och att se stadsdelen som en helhet kan de värsta fallgroparna undvikas. Etappvis utbyggnad är viktigt så att det är möjligt att ändra inriktningen om det visar sig att den ursprungliga planen var ett feltänk.

Samrådsmöten bör utformas så att kvinnor och män hinner, kan och känner sig intresserade av att vara med. Barnpassning kan anordnas, alternativt kan barn delta på samråden som kunskapskälla. Medborgarna bör sökas upp där de finns (skolor, dagis, affärer, idrottsplatser, Internet, med mera).

Länsstyrelsens rapportserie

Utkomna rapporter under 2008

1. BoJämt - om jämställdhet i fysisk samhällsplanering, *socialavdelningen*

Utkomna rapporter under 2007

1. Svenska Högarna – marinbiologisk kartläggning och naturvärdesbedömning, miljö- och planeringsavdelningen. Finns bara som pdf.
2. Rassa vikar – marinbiologisk kartläggning och naturvärdesbedömning, miljö- och planeringsavdelningen. Finns bara som pdf.
3. Från vision till verklighet – om landsbygdsutveckling i Stockholms län 2000-2006, miljö- och planeringsavdelningen.
4. Organiserad brottslighet – ett hinder för långsiktigt hållbar tillväxt i Östersjöregionen, avdelningen för regional utveckling.
5. Fiskevårdsplan 2007-2010 för Stockholms län, avdelningen för regional utveckling.
6. Svenska för akademiker SFA vård – slututvärdering. Sammanfattning och uppdatering av rapport 2004:4, avdelningen för regional utveckling.
7. Jämställd samhällsplanering – ett diskussionsunderlag från projektet BoJämt, bostadssektariatet.
8. Väggmossan avslöjar spridningen av metaller – provtagning 2005 i Stockholms län, miljö- och planeringsavdelningen.
9. Årsrapport 2006 – en sammanställning av vad Länsstyrelsen sett i sin sociala tillsyn, socialavdelningen.
10. Sammanställning av Bostadsmarknadsenkäten 2007, socialavdelningen.
11. Läget i länet – bostadsmarknaden i Stockholms län 2007, socialavdelningen.
12. Vindkraft i Stockholms län – planeringsunderlag för större vindkraftsanläggningar, miljö- och planeringsavdelningen.
13. Unga vuxna med försörjningsstöd – en granskning av socialtjänstens arbete 2006, socialavdelningen.
14. Storskarv i Mälaren 2007, miljö- och planeringsavdelningen.
15. Kvinnoorganisationer i Stockholms län - förutsättningar, delaktighet och inflytande, avdelningen för regional utveckling.
16. Riksintresset Södertälje hamn, miljö- och planeringsavdelningen.
17. Föreordade områden – inventering av sågverk, industrier för tillverkning av fiberskivor, massa och papper samt oorganisk kemisk industri i Stockholms län, miljö- och planeringsavdelningen.
18. Föreordade områden – anläggningar för behandling av farligt avfall i Stockholms län, miljö- och planeringsavdelningen.
19. Rovdjur i Stockholms län – förvaltningsplan 2007-2010, miljö- och planeringsavdelningen.
20. Ekologiska förutsättningar för lodjur i Stockholms län, miljö- och

- planeringsavdelningen.
21. Insekter i sand- och grustag – en inventering i Stockholms län 2006, miljö- och planeringsavdelningen.
 22. Fågelskär i Mälaren 2007, miljö- och planeringsavdelningen.
 23. Trafikbuller i bostadsplanering – en vägledning för detaljplaneläggning med hänsyn till trafikbuller, miljö- och planeringsavdelningen.
 24. Samarbete för renare vatten – åtgärder i Tyresån 1994-2005, miljö- och planeringsavdelningen.
 25. Redargårdarna på Björkö-Arholma – en berättelse om redaradeln i Roslagen, miljö- och planeringsavdelningen.
 26. Strategi för formellt skydd av skog i Stockholms län, miljö- och planeringsavdelningen.
 27. Angarnssjöängen – våtmark i förändring – fågelliv och restaureringar 1978 - 2005, miljö- och planeringsavdelningen.
 28. Regionalt program för efterbehandling av förorenade områden i Stockholms län år 2008, miljö- och planeringsavdelningen.
 29. Vattenplanering i översiktsplaner, miljö- och planeringsavdelningen.
 30. Pilotprojektet för tillväxt med integrationsperspektiv – slutrapport, avdelningen för regional utveckling
 31. Fiskrekrytering i Stockholms skärgård – underlag för fiskevård och biotopskydd, avdelningen för regional utveckling.
 32. Agri-environmental extension services in Estonia, Latvia, Lithuania and Poland, miljö- och planeringsavdelningen.
 33. Småsvaltning i Mälaren – läge och trender i Stockholms län 2007, miljö- och planeringsavdelningen.
 34. Det storstadsnära landskapet – regional landskapsstrategi – en pilotstudie, miljö- och planeringsavdelningen

Riksdagens mål för jämställdhetspolitiken väcker många frågor om hur samhällsplaneringen kan bidra till jämställdhet. Syftet med BoJämt-projektet har varit att försöka konkretisera innebörden och identifiera vilka aspekter rörande jämställdhet som bör finnas med redan i den översiktliga planeringen.

Insikten om vad en jämställd samhällsplanering kan innebära behöver öka hos både planerare och beslutsfattare och en regional samordning behövs. Dialogen med medborgarna behöver finna nya former som passar många olika människor i kommunerna. Slutligen behöver de nationella målen för jämställdhet finnas med i beslutsunderlag och beaktas i den översiktliga planeringen.

BoJämt-projektet har genomdrivits med omfattande seminarieverksamhet, forskarkontakter och litteraturgenomgång. Förhoppningen är att rapporten kan ge vägledning för politiker och planerare och stimulera till fortsatta diskussioner om hur samhällsplaneringen kan bidra till en ökad jämställdhet.

Vill du veta mer?

Vill du veta mer om BoJämt och läsa mer om jämställdhetsperspektivet i fysisk samhällsplanering kan du gå in på Länsstyrelsens hemsida www.ab.lst.se

Projektägare

Länsstyrelsen i Stockholms län

Projektorganisation

Länsstyrelsen i Stockholms län, Regionplane- och trafikkontoret vid Stockholms läns landsting, Stockholms stad. Svenska Europeiska Socialfonden har delfinansierat projektet.

Projektid

Mars 2006 – mars 2008

Styrgrupp

Ordförande Eva Gyllensvärd, Länsstyrelsen, Eva Wiergren, Stockholms stad samt Jan-Ove Östbrink, Regionplane- och trafikkontoret.

Projektgrupp vid Länsstyrelsen

Christian Dymén (projektledare), Henrik Weston, Dennis Kullman, Gunilla Sterner, Lena Söderholm, Tomas Norberg och Ragnvi Josefsson.